

บทที่ ๔

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์อวจนภาษาที่เป็นสื่อการสอนในทีฆนิกาย ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการสืบค้นจากพระไตรปิฎก ด้วยการมุ่งเพียงประเด็นปัญหาเฉพาะการใช้ อวจนภาษา ที่พระพุทธร่องค์ทรงใช้เป็นสื่อการสอน ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาเนื้อหาของอวจนภาษา ที่ปรากฏในทีฆนิกาย เพื่อวิเคราะห์อวจนภาษาที่เป็นสื่อการสอนในทีฆนิกายจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า

เนื้อหาของอวจนภาษา ในทีฆนิกายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีบทบาทสำคัญในการใช้เป็นสื่อการสอนเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธร่องค์ แสดงให้เห็นว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการสอนและการเผยแผ่ธรรม ของพระพุทธร่องค์

รูปแบบในสื่อการสอนอวจนภาษากับบุคลิกภาพของพระพุทธร่องค์ มีการใช้อวจนภาษาเพื่อสื่อการสอนร่วมกับ วจนภาษาคือ พระพุทธร่องค์ทรงใช้ทั้งการพูดและการแสดงออก อวจนภาษาที่ปรากฏมากที่สุดคือ ภาษาท่าทาง ที่พบในทีฆนิกาย เล่ม ๙ – ๑๑ ว่าด้วยพระธรรมเทศนาขนาดยาว มีจำนวน ๒๔ ครั้งใน ๓๔ พระสูตร ผู้ให้การสอนคือพระพุทธร่องค์เอง ส่วนสถานที่ที่พระองค์ทรงแสดงธรรมเกิดขึ้นที่พระวิหารเชตวัน พระนครสาวัตถี จำนวน ๑๓ พระสูตร ที่กรุงราชคฤห์ จำนวน ๙ พระสูตร ที่เมืองเวสาลี ๒ พระสูตร สำหรับผู้เรียนหรือผู้รับการสอนนั้น เป็นพระภิกษุสาวก จำนวน ๑๒ พระสูตร เป็นนักบวชในศาสนาพราหมณ์ ๖ พระสูตร เป็นกษัตริย์และบุคคลในวรรณะกษัตริย์ จำนวน ๖ พระสูตร และนักบวชนอกศาสนา ได้แก่ปริพาชก นิครนถ์ จำนวน ๔ พระสูตร อุบาสก จำนวน ๒ พระสูตร สามเณร ๒ พระสูตร

ส่วนทางด้านสถานการณ์ที่ทรงแสดงธรรมด้วยอวจนภาษา สถานการณ์ที่มากที่สุดคือ ผู้ศรัทธาเข้าเฝ้า เพื่อทูลถามปัญหา รองลงมาคือ พระพุทธร่องค์ตรัสเรียกประชุมพระภิกษุสงฆ์ และผู้ศรัทธากราบทูลอาราธนาอานิสงค์ที่พระพุทธร่องค์ทรงแสดง ภาษาท่าทางที่ปรากฏนั้น พระพุทธร่องค์ทรงแสดงตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา เลื่อมใส และสนใจไปตามธรรมะที่พระพุทธร่องค์ทรงแสดง ภาษาท่าทางที่แสดงออกปรากฏในอิริยาบถหลัก เช่น การเสด็จเดินจงกรม การเสด็จออกจากที่หลีกเร้นมาประทับนั่งบนพุทธอาสน์ การรับนิมนต์โดยอาการนิ่ง การใช้อิทธิฤทธิ์หรือการดลบันดาลในลักษณะอื่น เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ความสำคัญของเนื้อหาอวจนภาษาที่ทรงใช้เป็นสื่อการสอน คือ การใช้ภาษาที่ไม่ใช่คำพูดเพื่อการสื่อสาร ได้จัดแบ่งภาษาที่ไม่ใช่คำพูดไว้เป็น ๗ ประเภท คือ เทศภาษากาลภาษา ภาษาท่าทาง สัมผัสภาษา กายภาพภาษา ปริภาษา วัตถุภาษา อวจนภาษาที่มีความสัมพันธ์กับภาษาคำพูดมีประเด็นที่น่าสนใจคือแทนคำพูด เช่น การส่ายหน้าแทนการปฏิเสธ หรือการผงกศีรษะ แทนการตอบรับหรือยอมรับ เป็นต้น การเสริมคำพูด คือ เพื่อเสริมคำพูดให้มีน้ำหนัก ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น การสาธิต โดยนำวัตถุจำลอง แผนภูมิหรือแผนที่ มาแนะนำด้วย เป็นต้น การย้ำคำพูด คือ การที่พระพุทธองค์ ใช้อวจนภาษาเพื่อเน้นย้ำคำพูดให้มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น เช่น การพูดว่า “ไม่” ด้วยเสียงดัง พร้อมทั้งส่ายศีรษะ เป็นต้น การซ้ำคำพูด เช่น การขึ้นนับบอกทาง พร้อมกับชี้มือว่า ทางโน้นหรือทางนี้ เป็นต้น เมื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยหรือตัวแปร ส่งเสริมสนับสนุนให้พระพุทธองค์แสดง อวจนภาษา ในการใช้เป็นสื่อการสอนเพื่อเผยแผ่ธรรมของพระพุทธองค์ ทั้งที่เป็นวจนภาษาและอวจนภาษา ประเด็นสำคัญคือ ความเหมาะสมกับอุปนิสัย จริตของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนศึกษาธรรมนั้น มีสติปัญญา อุปนิสัยแตกต่างกัน ปัจจัยที่สำคัญในการแสดงอวจนภาษาของพระพุทธองค์ มี ๒ ประการ คือ ปัจจัยภายในคือคุณธรรมต่าง ๆ และพระสติปัญญาของพระองค์ อีกประการหนึ่ง คือ ปัจจัยภายนอกได้แก่ สถานภาพทางสังคมหรือวงศ์ตระกูล การศึกษาหาความรู้ ระบบสังคมวัฒนธรรม ทศนคติความเชื่อ ความสนใจของคนในสมัยนั้น ทรงมีวิธีและการสอนแต่ละครั้งเป็นแบบธรรมมีกถา โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัมปหังสนา

๔.๒ อภิปรายผล

จากผลการวิจัยผู้วิจัยได้นำประเด็นจากการศึกษาวิเคราะห์พระสูตรต่าง ๆ ในทีฆนิกายที่เกี่ยวข้องกับอวจนภาษา ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นสื่อการสอน จำนวน ๓๔ พระสูตร มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายคือ

การให้ความสำคัญกับอวจนภาษา การเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธองค์ ถือว่าเป็นหัวใจหลักในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง พระพุทธศาสนามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการทำหน้าทีในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ให้แผ่ขยายกว้างขวางออกไป พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงบทบาทในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา จำนวนผู้เผยแผ่และจำนวนของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็มีจำนวนมากยิ่งขึ้น ต้องยอมรับว่าองค์การที่สำคัญ คือองค์กรผู้เผยแผ่ นั่นคือ พระสาวกทำให้องค์พุทธธรรมซึ่งมีพระพุทธองค์เป็นพระธรรมราชา มีพระสารีบุตรเป็นธรรมเสนาบดี และมีพระมหาโมคคัลลานะเป็นธรรมเสนาซ้าย ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ดังนั้น เทคนิคการสอนของพระพุทธองค์ ทรงเป็นแบบอย่างที่มีเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายทรงสอนแบบทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือจากง่ายไปหายาก ธรรมเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาลึกซึ้งยากที่จะเข้าใจ โดยเฉพาะธรรมชั้นสูง กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้ง ต่างคราว ย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมต้องอาศัยปัญญา คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักการ วิธีการ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะคราวไป

๔.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์อวจนภาษาของพระพุทธองค์ ที่ปรากฏในทีฆนิกาย จำนวน ๓ เล่มนั้น ผู้ศึกษาวิจัยมีความเห็นว่า เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เล็กน้อยของพระไตรปิฎก ในจำนวนพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม อีกทั้งอวจนภาษาบางอย่างที่ต้องใช้การสังเกตด้วยสายตาหรือฟังด้วยหูไม่สามารถทำได้ เนื่องจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร ที่เป็นการเล่าให้ฟังของบรรดาสาวกทั้งหลาย ผลจากการศึกษาเรื่องอวจนภาษาของพระพุทธองค์ ที่พระองค์ทรงใช้ เพื่อเป็นสื่อการสอนในการเผยแผ่ธรรมผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. การศึกษาอวจนภาษาในปัจจุบันนี้ ควรนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนให้จริงจัง เพราะมีการเกิดขึ้นก่อนอวจนภาษาเสียอีก เพราะมีความเป็นศิลปะในตัวเอง โดยเฉพาะสถาบันที่ผลิตครูและนักวิชาการด้านการศึกษา

๒. อวจนภาษาที่พระพุทธองค์ทรงใช้เพื่อเป็นสื่อการสอน มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเล่มอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ควรมีการขยายขยายของงานวิจัยศึกษาให้ครอบคลุม ทั้ง ๔๕ เล่มเพื่อประโยชน์แก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป